

Seat No. : _____

OB-102

October-2018

M.A., Sem.-IV

508 : Sanskrit

(एतरेय ब्राह्मणतः शुनःशेषाख्यानम् मध्यमव्यायोगं च ।)

Time : 2:30 Hours]

[Max. Marks : 70

1. (A) नीचेनाभांथी कोष्ठेषु ॐ अंनो सविदस्य अनुवाद करो :

14

Translate any **two** with description :

- (1) हरिश्चन्द्रो ह वैश्वस ऐक्ष्वाको राजाऽपुत्र आस । तस्य ह शतं जाया बभूवुः । तासु पुत्रं न लेभे । तस्य ह पर्वतनारदौ गृह ऊजतुः । स ह नारदं प्रपच्छ । यन्विमं पुत्रमिच्छन्ति ये विजानन्ति ये च न । किंस्वित्पुत्रेण विन्दते तन्म आचक्ष्व नारद ॥ इति । स एकया पृष्टो दशभिः प्रत्युवाच । ऋणमस्मिन् संजयत्यमृतत्वं च गच्छति । पिता पुत्रस्य जातस्य पश्चेच्चेज्जीवतो मुखम् ॥
- (2) तं होवाचापत्सत वा अस्य दन्ता यजस्व माऽनेनेति । स होवाच । यदा वै पशोर्दन्ताः पुनर्जायन्तेऽथ स मेध्यो भवति । दन्तान्वस्य पुनर्जायन्तामथ त्वा यजा इति । तथेति ॥ तस्य ह दन्ताः पुनर्जज्ञिरे । तं होवाचाज्ञात वा अस्य पुनर्दन्ता यजस्व माऽनेनेति । स होवाच यदा वै क्षत्रियः सांनाहको भवत्यथ स मेध्यो भवति । संनाहं नु प्राप्नोत्वथ त्वा यजा इति । तथेति ॥ स ह संनाहं प्रापत् ।
- (3) तस्य ह विश्वामित्रो होताऽऽसीज्जमदग्निरध्वर्युर्वसिष्ठो ब्रह्माऽयास्य उद्गाता । तस्मा उपाकृताय नियोक्तारं न विविदुः । स होवाचाजीर्गतः सौयवसिर्मह्यमपरं शतं दत्ताहमेनं नियोक्ष्यामीति । तस्मा अपरं शतं ददुः । तं स नियोज । तस्मा उपाकृताय नियुक्तायाऽऽप्रीताय पर्यग्निकृताय विशसितारं न विविदुः । स होवाचाजीर्गतः सौयवसिः । मह्यमपरं शतं दत्ताहमेनं विशसिष्यामीति । तस्मा अपरं शतं ददुः ।

अथवा/OR

नीचेनाभांथी कोर्पण भे ँडनो सविवरण अनुवाद करो :

Translate any **two** with description :

- (1) पतिर्जायां प्रविशति, गर्भो भूत्वा स मातरम् ।
तस्यां पुनर्नवो भूत्वा, दशमे मासि जायते ॥
तज्जायां जाया भवति, ददस्यां जायते पुनः ।
आभूतिरेषा भूतिर्बीजमेतन्निधीयते ॥
देवाश्चैतामृषयश्च, तेजः समभरन् महत् ।
देवा मनुष्यानब्रुवन्नेषा वो जननी पुनः ॥
नापुत्रस्य लोकोऽस्तीति, तत्सर्वे पशवो विदुः ।
तस्मात्तु पुत्रो मातरं, स्वसारं चाधिरोहति ॥
- (2) कलिः शयानो भवति, संजिहानस्तुद्धापरः ।
उत्तिष्ठस्त्रेता भवति, कृतं संपद्यते चरन् ।
चरैवेति चरैवेति वै मा ब्राह्मणोऽवोचत् । इति ह पश्चमं संवत्सरमरण्ये चचार ।
सो अरण्याद् ग्राममेयाय । तमिन्द्रः पुरुषरूपेण पर्येत्योवाच ।
चरन्वै मधु विन्दति चरन् स्वादुमुदुम्बरम् ।
सूर्यस्य पश्य श्रेमाणं यो न तन्द्रयते चरन् ॥
चरैवेति चरैवेति वै मा ब्राह्मणोऽवोचत् । इति ह षष्ठं संवत्सरमरण्ये चचार ।
- (3) असंधेयमिति ह विश्वामित्र उपपपाद । स होवाच विश्वामित्रः ।
भीम एव सौयवसिः शासेन विशिशसिषुः ।
अस्थान्मैतस्य पुत्रो भूरू ममैवोपेहि पुत्रताम् ॥
इति । स होवाच शुनःशेपः ।
स वै यथा नो ज्ञपया राजपुत्र तथा वद ।
यथैवाङ्गिरसः सन्नुपेचां तव पुत्रताम् ॥
इति । स होवाच विश्वामित्रः ।
ज्येष्ठो मे त्वं पुत्राणां स्यास्तव श्रेष्ठा प्रजा स्यात् ।

(B) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો : (કોઈપણ ચાર)

4

Select appropriate option : (any **four**)

(1) શુન:શેપની કથા આ બ્રાહ્મણગ્રંથનો ભાગ છે.

The story of Shunahshep is part of this brahmangrantha.

(a) સામવેદબ્રાહ્મણ	(b) ऐतरेयब्राह्मण
(c) કોષબ્રાહ્મણ	(d) મહિધરબ્રાહ્મણ

(2) કયા રાજા નારદઋષિને પુત્રનો મહિમા પૂછે છે ?

Which King asks the glory of son to rishi Narad ?

(a) हरिश्चन्द्र	(b) रविवर्मा
(c) विक्रमादित्य	(d) अशोक

(3) શુન:શેપના પિતા કોણ છે ?

Who is the father of Shunahshep ?

(a) अभिजीत	(b) अजिताभ
(c) सुरथ	(d) अजीर्गत

(4) આ શુન:શેપનો ભાઈ છે.

This is the brother of Shunahshep.

(a) शुन:पुच्छ	(b) शुन:कर्ण
(c) शुन:हस्त	(d) शुभपुच्छ

(5) શુન:શેપને પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર રૂપે કોણ જાહેર કરે છે ?

Who declares Shunahshep as his elder son ?

(a) वसिष्ठ	(b) नारद
(c) जमदग्नि	(d) विश्वामित्र

(6) શુન:શેપને તેના પિતા પાસેથી કોણ ખરીદી લે છે ?

Who bought Shunahshep from his father ?

(a) पुरोहित	(b) मधुच्छन्दा
(c) विश्वामित्र	(d) रोहित

Translate any **two** :

- (1) ઘટોત્કચ: - ચિરાયતે ખલુ બ્રાહ્મણબટુ: । અતિક્રામતિ માતુ: આહારકાલ: । કિંનુ ખલુ કરિષ્યે ?
 ભવતુ, દૃષ્ટમ્ । ભો બ્રાહ્મણ ! આહૂયતાં તવ પુત્ર: ।
 વૃદ્ધ: - આ: ! અતિરાક્ષસં ખલુ તે વચનમ્ ।
 ઘટોત્કચ: - કથં રૂપ્યતિ ? મર્ષયતુ ભવાન્ મર્ષયતુ । અયં મે પ્રકૃતિદોષ: । અથ કિં નામા તવ
 પુત્ર: ?
 વૃદ્ધ: - એતદપિ ન શક્યં શ્રોતુમ્ ।
 ઘટોત્કચ: - યુક્તમ્ । ભો બ્રાહ્મણકુમાર ? કિં નામા તે ભ્રાતા ?
 પ્રથમ: - તપસ્વી મધ્યમ: ।
 ઘટોત્કચ: - ‘મધ્યમ’ ઇતિ સદૃશમસ્ય । અહમેવાહ્યામિ । ભો મધ્યમ ! મધ્યમ શીઘ્રમાગચ્છ ।
 (તત: પ્રવિશતિ ભીમસેન)
 ભીમસેન: - કસ્યાયં સ્વર: ?
- (2) ભીમ: - (આત્મગતમ્) ભો: । કસ્ય પુત્રેણાનેન ભવિતવ્યમ્ ?
 ભ્રાતૃણાં મમ સર્વેષાં કોઽયં ભો: ગુણતસ્કર: ।
 દૃષ્ટ્વૈતદ્બાલશૌણ્ડીર્યં સૌભદ્રસ્ય સ્મરામ્યહમ્ ॥
 (પ્રકાશમ્) ભો: પુરુષ: ! મુચ્યતામ્ ।
 ઘટોત્કચ: - ન મુચ્યતે ।
 મુચ્યતામિતિ વિસ્રબ્ધં બ્રવીતિ યદિ મે પિતા ।
 ન મુચ્યતે તથા હ્યેષ ગૃહીતો માતુરાજ્ઞયા ॥
 ભીમ: - (આત્મગતમ્) કથં માતુરાજ્ઞેતિ ? અહો ગુરુશુશ્રુષુ ખલ્વયં તપસ્વી ।
 માતા કિલ મનુષ્યાણાં દૈવતાનાં ચ દૈવતમ્ ।
 માતુરાજ્ઞાં પુરસ્કૃત્ય વયમેતાં દશાં ગતા: ॥
 (પ્રકાશમ્) ભો પુરુષ ! પ્રષ્ટવ્યં ખલુ તાવદસ્તિ ।
 ઘટોત્કચ: - બ્રૂહિ, બ્રૂહિ શીઘ્રમ્ ।
 ભીમ: - કા નામ ભવતો માતા ?
 ઘટોત્કચ: - શ્રૂયતામ્ । હિડિમ્બા નામ રાક્ષસી
 કૌરવ્યકુલદીપેન પાણ્ડવેન મહાત્મના ।
 સનાથા યા મહાભાગા પૂર્ણેન દ્યૌરિવેન્દુના ॥

- (3) भीमः - (आत्मगतम्) कथं गृहितोऽस्म्यनेन ? भोः सुयोधन । वर्धते ने शत्रुपक्षः । कृतरक्षो भव । (प्रकाशम्) भोः पुरुषः । अवहितो भव ।
- घटोत्कचः - अवहितोऽस्मि !
- भीमः - (नियुद्धबन्धमवधूय)
व्यपनय बलदर्पं दृष्टसारोऽसि वीर !
नहि मम परिखेदो विद्यते बाहुयुद्धे ॥
- घटोत्कचः - कथमनेनापि न शक्यते हन्तुम् । किंनु खलु करिष्ये ? भवतु दृष्टम् । अस्ति मातृप्रसादलब्धो मायापाशः । तेन बध्वैनं नेष्यामि । कुतः खलु आपः ? भो गिरे ! आपस्तावत् । हन्त ! स्रवति । (आचम्य, मन्त्रं जपति) भो पुरुष ! मायापाशेन बद्धस्त्वं विवशोऽणुगमिष्यसि । राजसे रज्जुभिर्बद्धः शक्रध्वज इवोत्सवे ॥

अथवा/OR

કોઈપણ બેનો અનુવાદ કરો :

Translate any **two** :

- (1) ग्रहयुगलनिभाक्षः पीनविस्तीर्णवक्षाः
कनककपिलकेशः पीतकौशेय वासाः ।
तिमिर निवहवर्णः पापरोद्वृत्तदंष्ट्रो ।
नव इव जलगर्भो लीवमाजेन्दुलेखः ॥
- (2) युद्धप्रियाश्च शरणागतवत्सलाश्च
दीनेषु पक्षपतिताः कृतसाहसाश्च ।
एवंविधप्रतिभयाकृतिचेष्टितानां
दण्ड यथार्हमिह धारयितुं समर्थाः ॥
- (3) तरुण तरुणतानुरूपकान्ते
नियमपराध्यधन-प्रसक्तबुद्धे ।
कथमिव गजराज दन्तभग्न
स्तरुरिव यास्यसि पुष्पितो विनाशम् ॥

(B) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

4

Select appropriate option :

(1) ‘મધ્યમવ્યાયોગ’નું કથાવસ્તુ ક્યાંથી લેવામાં આવ્યું છે ?

From where the story-line of ‘Madhyama Vyayoga’ is taken ?

- (a) રામાયણ (b) ર્શાવાસ્યમ્
(c) મહાભારત (d) સીતાચરિત

(2) કયા પાંડવને ‘મધ્યમ’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે ?

Which Pandava is known as ‘Madhyama’ ?

- (a) યુધિષ્ઠિર (b) भीम
(c) અર્જુન (d) सहदेव

(3) ‘મધ્યમવ્યાયોગ’માં કેટલા અંક છે ?

How many acts are there in ‘Madhyama Vyayoga’ ?

- (a) 4 (b) 3
(c) 2 (d) 1

(4) વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું નામ શું છે ?

What is the name of the old Brahmin ?

- (a) રામદાસ (b) केशवदास
(c) શિવદાસ (d) केशवचंद्र

3. (A) શુન:શેપ આખ્યાનનો ‘મધ્યમવ્યાયોગ’ પરનો પ્રભાવ ચર્ચો.

14

Discuss the impression of ‘Shunahshep Aakhyan’ on ‘Madhyam Vyayoga’.

અથવા/OR

કોઈપણ બે ટૂંકનોંધ લખો :

Write any **two** short notes :

(1) ‘શુન:શેપ આખ્યાન’

‘Shunahshep Aakhyan’

(2) ‘મધ્યમવ્યાયોગ’ અંતર્ગત ભાસની નાટ્યકલા.

Stage craft of Bhasa in ‘Madhyama Vyayoga’.

(3) ઘટોત્કચનું પાત્ર

The character of Ghatotkacch.

(4) શુન:શેપનું પાત્ર

The character of Shunahshep

(B) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

3

Select appropriate option :

(1) શુન:શેષ આખ્યાન આ વેદ સાથે સંબંધિત છે.

‘Shunahshep Aakhyan’ belongs to this veda.

(a) ઋગ્વેદ	(b) સામવેદ
(c) યજુર્વેદ	(d) અથર્વવેદ

(2) કોની ઉપાસના વડે હરિશ્ચન્દ્રને પુત્ર પ્રાપ્ત થાય છે ?

By devoting whom the Harishchandra got a son ?

(a) અગ્નિ	(b) ઇન્દ્ર
(c) વરુણ	(d) આદિત્ય

(3) હરિશ્ચન્દ્રના પુત્રનું નામ શું છે ?

What is the name of Harishchandra’s son ?

(a) વિનિત	(b) દિક્ષિત
(c) લલિત	(d) રોહિત

4. (A) ‘ચ્યવનોપાખ્યાન’નો વિસ્તૃત પરિચય આપો.

14

Give extensive introduction to ‘Chyavanopakhyan’.

અથવા/OR

કોઈપણ બે ટૂંકનોંધ લખો :

Write any **two** short notes :

- (1) પુરુવાર્વશી ઉપાખ્યાન
- (2) બ્રહ્માસાવિત્રી ઉપાખ્યાન
- (3) ઇન્દ્ર-વૃત્તાસુર ઉપાખ્યાન
- (4) દેવાસુરસંગ્રામ ઉપાખ્યાન

(B) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

Select appropriate option :

(1) ચ્યવન ઋષિની પત્નીનું નામ છે

The name of Chyavan Rishi's wife is -

(a) સુસ્મિતા	(b) સુરમ્યા
(c) સુકન્યા	(d) સુનયના

(2) બ્રહ્મા સૃષ્ટિના _____ છે.

Brahma is the _____ of the Shristi.

(a) રક્ષક	(b) સર્જક
(c) દર્શક	(d) વિનાશક

(3) પુરુરવા છે —

Pururava is —

(a) ચંદ્રવંશી	(b) સૂર્યવંશી
(c) ચાલુક્યવંશી	(d) ચૌલવંશી
